

Јелена Тодоровић Лазич*

Институт за политичке студије, Београд

УЛОГА ПАРТИЈА ЗЕЛЕНИХ У ПОЛИТИЧКОМ СИСТЕМУ СРБИЈЕ (1990–2020)**

Сажетак

Зелена странка спада у групу оних политичких странака у Србији које су настале у освит обнове вишестраначког система. У међувремену, зелена партијска сцена је бивала све бројнија, међутим без утицаја на формирање извршне власти. Партије Зелених у Србији прешле су дуг пут подела и трансформација, при чему се може приметити да се не разликује много од осталих партија које су се у посматраном периоду (1990–2020), појављивале и нестајале на партијској сцени Србије. И ту се завршава свака сличност са другим партијама. За разлику од већине развијених држава Европе чији су грађани одавно препознали важност еколошких питања, што се огледа не само у нивоу еколошке свести већ и у броју мандата које партије Зелених добијају на националним изборима, то у Србији, нажалост није случај. Не само да расте број партија Зелених које чине владу у многим европским државама, него и у Европском парламенту расте број њихових посланика (на изборима за Европски парламент 2019. године, коалиција Зелених партија је избила на четврто место по снази освојивши 68 мандата, 20 мандата више него 2014. године). Паралелно са овим дешавањима на европском нивоу, партије Зелених у Србији су највећи успех у погледу броја мандата, освојиле на парламентарним изборима одржаним 2016. године, када је партијама са зеленим предзнаком припало укупно три мандата. Циљ овог рада јесте да покуша да пружи одговор на два питања: прво питање је како и

* Имејл-адреса: jelena.todoroviclazic@ips.ac.rs.

** Овај чланак је настао као резултат научноистраживачког рада у оквру Института за политичке студије који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја.

колико су се партије Зелених током три деценије учешћа на парламентарним (али и републичким изборима) мењале а друго се логично надовезује на прво - зашто још увек немају боље резултате, имајући у виду промену свеукупне европске парадигме о важности питања заштите животне средине, са једне стране, и неопходност примене европских еколошких прописа као саставног дела Поглавља 27, једног од кључних и најскупљих преговарачких поглавља на путу ка чланству у ЕУ за које Србија још увек није близу отварања.

Кључне речи: партије Зелених, Србија, заштита животне средине, избори, Европска унија

ПАРТИЈЕ ЗЕЛЕНИХ У ЕВРОПИ - ОД ДРУШТВЕНИХ ПОКРЕТА ДО ДАНАШЊИХ ПАРТИЈА

Имајући у виду чињеницу да су многе данашње партије Зелених настале као наследнице еколошких покрета, питање које се у једном периоду у стручној јавности постављало јесте да ли те нове организације испуњавају критеријум да се декларишу као политичке странке будући да се странке боре за власт а оне првобитно нису имале такве циљеве (Orlović 2015a, 1112). Њихов примарни циљ био је да скрену пажњу јавности на проблеме у вези са заштитом животне средине. Партије Зелених су врло брзо почеле да буду део владајућих коалиција па је претходна недоумица изгубила на значају (Orlović 2015b, 1113). Зелени спектар идеја и зелени спектар вредности у само једном сегменту је еколошки. За зелене покрете а потом и за партије зеленог предзнака, може се утврдити да су махом социјалдемократске оријентације (Orlović 2015c, 1122).

Данас је широко прихваћено становиште да екологија има велики политички потенцијал имајући у виду чињеницу да животна средина несумњиво представља општи интерес, али она временом постаје и политички интерес, при чему се као кључни носиоци овог интереса јављају политичке странке (Nadić 2006a, 445). Зелене политичке странке у својим програмским документима излажу која су основна начела заштите животне средине по њиховом схватању, а поред тога и саму еколошку политику коју би њихова странка спровела, уколико би достигла изборни цензус и постала део владајуће

коалиције. То је најчешће случај са Зеленим партијама у већини западноевропских и скандинавских земаља. „Можда више него друге јавне политике, политика заштите животне средине истовремено утиче на остале политике али важи и обрнуто - већина политика утиче на њу. Везе су најочигледније са политикама које се односе на индустрију, привреду, пољопривреду, енергетику, транспорт, водоснабдевање, канализацију, урбани и рурални развој, здравствену заштиту, али има утицај и на политику образовања, сиромаштво и становање” (Todorović Lazić 2019a, 99). Зато је важно да партије Зелених имају еколошко-политички капацитет да сопствену еколошку политику заиста и спроведу. За разлику од партија Зелених из западне и северне Европе, зелене политичке странке у Србији још увек немају такав капацитет (Nadić 2012a, 84).

Данас се може говорити о томе да немају само партије Зелених еколошке програме већ и многе друге мејнстрим (*mainstream*) партије имају и еколошки део страначког програма. Такви еколошки страначки програми служе да би се показало јавности да странка јесте модерна јер јој је стало и до еколошких проблема. Професор Надић тврди да то може водити „некој врсти злоупотребе екологије у политичке сврхе, чији је циљ да се на основу еколошког страначког програма придобију нови чланови, симпатизери, активисти, или да се на основу еколошког програма придобију нови гласови на изборима али проблем се јавља када након освајања политичке власти, странка практично одустаје од свог еколошког програма у име економских или неких других политичких интереса” (Nadić 2012b, 84). За већину политичких странака на партијској сцени Србије можемо тврдити да су прихватиле заштиту животне средине као једну врсту модерности начелно у својим програмима, док се за праксу то баш и не може рећи.

Пре 1990. године и одржавања првих вишестраначких избора, у Србији није било формално-правних услова за оснивање странке, међутим, постојали су покрети и еколошке иницијативе који су отварали нека еколошка питања попут одбијања нуклеарне енергије (Orlović 2015č, 1120). Након оснивања прве партије Зелених у Србији, уследило је оснивање десетина других зелених странака у наредним годинама (Nadić 2004a, 182).

Када је реч о партијама зелених у постсоцијалистичким државама, интересантан податак је да су релативно брзо након оснивања ове партије успеле да уђу у националне парламенте а у неколико држава су биле чак и део владајућих коалиција као у случајевима Румуније, Естоније, Летоније, Литваније, Грузије и Словеније (Nadića 2004b, 127–134). Међутим, општи утисак је да партије Зелених имају мању подршку бирача међу грађанима постсоцијалистичких држава централне и источне Европе, нових чланица Уније. Два су разлога за то: први је да се у овим државама питање животне средине доживљава често као питање луксуза док је други разлог директно повезан са првим а то је непостојање јаке средње класе (Milić 2020a).

Након окончања Брегзита (*Brexit*), партије Зелених представљају пету снагу по бројности у Европском парламенту са близу 70 од 705 посланика (Milić 2020b). Када су партије Зелених биле у фази настанка у западној Европи, нису долазиле до данашњих процената популарности у бирачком телу. Разлози се крећу од лоше прихваћеног почетног радикалног имиџа који су оне неговале па све до мањка интересовања гласача за теме из домена заштите животне средине (Milić 2020c). Насупрот томе, данас партије Зелених данас добијају висок ниво подршке у многим државама, нарочито у следећим демографским групама: високообразовани, богати, млади, етничке мањине и урбана средња класа (Milić 2020d).

За разлику од развијених држава Западне Европе чији су грађани одавно препознали важност еколошких питања, што се огледа не само у нивоу еколошке свести већ и у броју мандата које партије зелених добијају на националним изборима и самим тим имају капацитет да постану члан владајуће коалиције, то у Србији није случај. Не само да расте број партија зелених које чине владу у многим европским државама, него и у Европском парламенту расте број посланика зелених. Иако смо у једном тренутку имали утисак да популарност зелених опција у Србији расте с обзиром да су на парламентарним изборима 2016. године зелене опције освојиле укупно три мандата, у поређењу са европским партијама Зелених то нам и даље говори о недовољној привлачности еколошких тема грађанима Србије.

ПАРТИЈЕ ЗЕЛЕНИХ У СРБИЈИ - ПОЧЕЦИ

Када је реч о почецима деловања партија Зелених у Србији, треба истаћи да је прва зелена странка у Србији основана, хронолошки посматрано, у исто време када и већина осталих политичких партија - у освит вишепартизма 1990. године. Међу њеним оснивачима налазе се научници, универзитетски професори, еколошки и антинуклеарни активисти (Nadić i Repak 2011a, 130). Зелена странка нашла се на изборном листићу на првим вишепартијским парламентарним изборима у Србији, али и на председничким изборима, оба пута је прошла готово незапажено. Једно од објашњења изборног неуспеха заснива се на чињеници да је бирачко тело било закупљено питањем опстанка, односно, распада СФРЈ (Nadić i Repak 2011b, 130). Оно што је заједничко у вези са наступом партија Зелених на првим вишепартијским изборима и у осталим републикама бивше Југославије, јесте то да су ове партије свуда забележиле сличан резултат – нашле су се далеко испод цензуса.

Уколико се посматра само бројност партија Зелених у Србији, у периоду од 1991. до 2009. године регистровано је између осам и тринаест странака са зеленим предзнаком. Овај, за Србију импозантни број зелених странака, није одражавао праву слику јер би могао да се стекне утисак да је еколошки активизам био прилично распрострањен на домаћој партијској сцени (Nadić i Repak 2011c, 130). Оваква фрагментираност партијске сцене није новина за постсоцијалистичке државе које су деценије провеле у једнопартијским системима. На основу изнетих података, видимо да ни зелена партијска сцена не заостаје по степену фрагментације за „стандардном” партијском сценом Србије. Зелене странке су брзо настајале а још брже нестајале са партијске сцене. Постоји више разлога за неуспех ових партија у Србији. Оно што одмах упада у очи ако се погледа историјат постојања Зелених партија у Србији јесу унутрашњи конфликти, фрагментација, недовољно развијене стратегије али и недовољно масовно чланство (Nadić i Repak 2011č, 130). Партије Зелених нису имале одређене друштвене групе као базу за гласове на које могу да рачунају. Још један од разлога за неуспех зелених партија у Србији јесте то што су „предимензионирале екологију а самим тим су потцениле интересе бирачког тела” (Nadić i Repak 2011č, 130). Први

програми еколошких партија углавном су запостављали она питања која би заинтересовала бираче: запосленост, социјалну заштиту док су Зелене партије из западне Европе у исто време своје бирачко тело успевале да мотивишу питањима која нису имала додирне тачке с екологијом, као што је мултикултурализам, али и много либералнијим питањима попут права хомосексуалаца (Nadić i Repak 2011d, 131).

Један део еколошких покрета у Србији несумњиво је формиран по нужди, људи су се окупили да реше нешто што их угрожава на терену, док други део зелене сцене чине организације које се све више приклањају нечему што би се могло назвати корпоративном екологијом (Bubnjević 2010).

Деведесете године 20. века у Србији обележила је економска и политичка криза, заједно са ратним сукобима на тлу бивше Југославије који су додатно погоршали политичко-економску ситуацију у којој се држава налазила. Мноштво озбиљних изазова кроз које је Србија пролазила у то време логично нам намећу одговор на питање зашто заштита животне средине није била тема која би привукла гласове бирача. Промене које су наступиле након 5. октобра 2000. године нису извеле партије Зелених из зоне „невидљивости”. „Грађани Србије су се окренули ономе од чега су зелени у западној Европи бежали – потрошачком друштву. У том контексту теоријски конципирана промена материјалистичких у постматеријалистичке вредности представљала је један вид недостижног па и потпуно непотребног луксуза” (Nadić i Repak 2011dž, 131).

ПАРТИЈЕ ЗЕЛЕНИХ У СРБИЈИ - АКТУЕЛНО СТАЊЕ

У Србији се пре пререгистрације у једном тренутку могло избројати чак 26 партија Зелених.¹ Након пререгистрације

1 Након пререгистрације избрисане су 24 партије са зеленим предзнаком у Србији: Коалиција зелених (Нови Сад), Народна еколошка странка (Врање), Нова зелена странка (Београд), Социјалдемократска партија (Београд), Странка зелених (Београд), Зелена странка (Београд), Зелена Странка (Вршац), Хришћанско еколошки покрет (Београд), Зелени (Нови Сад), Еколошка странка Србије „Храст” (Барајево), Војвођанска зелена странка (Нови Сад), Шумадијска зелена странка (Краљево), Еколошка странка Војводине (Суботица), Зелена партија (Ниш), Унија зелених (Београд), Еколошка странка зелени (Београд), Браничевска зелена странка (Костолац), Нишавска зелена странка (Ниш), Странка зелених (Црвенка), Тимочка зелена странка (Бор), Зелени Војводине (Бечеј), Београдска зелена странка (Београд), Еколошка странка (Зрењанин), Еколошки блок (Врњачка Бања) (Ministarstvo za državnu upravu i lokalnu samoupravu Republike Srbije [MDULS] 2010).

политичких странака 2009. године, на партијској сцени су остале само две странке: новопазарска Зелена еколошка партија – Зелени, и „Зелени Србије” (Nadić i Repak 2011d, 131). Док се за новопазарске Зелени може рећи да у том периоду имају разрађен програм заснован на принципима савремене заштите животне средине, „Зелени Србије” су, пак, методе свог деловања у том периоду виделе у покретању грађанских иницијатива, појављивању у медијима, па тек онда у изборним активностима, другим речима, „Зелени Србије” су се у овом периоду више понашали као покрет него као политичка партија (Nadić i Repak 2011e, 132).

Језгро странке „Зелени Србије” основано је 2007. године, али је странка суштински настала 2010. године, кад је почела да окупља око себе друге еколошке покрете и невладине организације. „Зелени Србије” су тренутно парламентарна странка са једним народним послаником у сазиву Народне скупштине (од 2020. године). Када отворимо Програм ове странке, у очи нам упада да су истакнуте добро познате идеје зелене идеологије - заштита животне средине, обновљива и ефикасна енергија (не нуклеарна), здравље, чистоћа, транспорт и остало (Orlović 2015c, 1122). Ако се погледају и остали циљеви које ова странка наводи у Програму, њу бисмо могли да сврстамо у умерену левицу или социјалдемократију.² Томе иде у прилог и чињеница да се „Зелени Србије” декларишу као „про ЕУ” странка којој је циљ владавина права, демократија и људска права, спречавање свих облика дискриминације („Zeleni Srbije” Program 2011).

„Зелена еколошка партија – Зелени” још једна је од странака Зелених на српској партијској сцени. У члану 1 њеног Статута каже се да је она еколошка, социјалдемократска, грађанска и хуманистичка странка (Orlović 2015d, 1122). Као и „Зелени Србије”, и ова партија има поред еколошких циљева и друге, шире циљеве: парламентаризам, демократско уређење, правну и социјалну државу, децентрализацију (Orlović 2015dž, 1122). Ипак, имајући у виду њену тадашњу популарност, не можемо говорити о суштински коренитим променама на зеленој партијској сцени Србије, али настанак ове партије, представља корак напред за Зелене (Stojanović 2013).

2 У економији се залажу за рад и запошљавање, привредни раст, борбу против сиромаштва, корупције и криминала, јавно-приватно партнерство, прогресивно опорезивање, приватизацију.

Председници „Зелених Србије” и Зелене еколошке партије - Зелени, Иван Карић и Дејан Булатовић, октобра 2016. године, потписали су декларацију о успостављању Уједињеног зеленог фронта (Energetski portal 2016). Овај договор замишљен је тако да представља најзначајнији зелени политички документ и основу за деловање свих зелених опција у Србији. Уједињени зелени фронт је осмишљен да функционише као невладина организација. Једна од чланица „Зелена еколошка партија – Зелени” је пред председничке изборе 2017. године иступила из Уједињеног зеленог фронта зато што није хтела да подржи кандидатуру Александра Вучића, за шта се друга чланица Фронта залагала. Пререгистрацијом Зелене еколошке партије – Зелени (ЗЕП) формирана је Странка слободе и правде (ССП). Дотадашњи председник ЗЕП-а, Дејан Булатовић, уступио је Драгану Ђиласу место председника док је он постао један од потпредседника новооснованог ССП-а (Beta 2019).

Трећа партија Зелених која је релевантна за ову анализу јесте Зелена странка. Ова политичка странка основана је 2014. године са седиштем у Новом Саду. Зелена странка заступа идеје које обухватају системску заштиту животне средине, промовисања економског развоја на одржив начин — давањем приоритета зеленој економији, стварања социјално праведног друштва у коме све особе уживају једнака права и имају једнаке могућности за остваривање својих потенцијала, развијања демократске свести и поштовања људских права и различитости, остваривања политичких циљева демократским обликовањем политичке воље грађана и учешћа на изборима (Zelena stranka Program 2014a).

Странка је оријентисана и на заштиту и унапређење права националних мањина са акцентом на стварање плуралистичког и истински демократског друштва које поред поштовања етничког, културног, језичког и верског идентитета сваког припадника националне мањине мора да ствара одговарајуће услове који ће му омогућити да изрази, очува и развије сопствени идентитет у Републици Србији, у складу са Уставом, законом и међународним стандардима (Zelena stranka Program 2014b).

Ако бисмо завирили у Регистар политичких странака (Ministarstvo za državnu upravu i lokalnu samoupravu Republike Srbije [MDULS] 2021), тамо можемо наћи пет политичких

странака које се декларишу са зеленим предзнаком. То су: 1. Европска зелена партија – Европейская партия зеленых - политичка странка руске националне мањине; скраћени назив: ЕЗП- ЕПЗ; датум оснивања: 09. 11. 2019. године; седиште: Шабац, Поп Лукина број 9/12; заступник: Дејан Павловић; 2. Политичка странка „Зелени-социјална правда” датум оснивања: 21. 06. 2007. године; седиште: Нови Сад, Полгар Андраша 20а; заступник: Јарослава Богићевић; 3. Зелена Странка Србије - Zelená Strana Srbska; политичка странка словачке националне мањине; датум оснивања: 20. 02. 2008. године; седиште: Падина, Андреја Сладковича број 57; заступник: Јан Паул; 4. „Зелени Србије”, скраћени назив: Зелени, датум оснивања: 17. 11. 2007. године; седиште: Београд, Цара Душана 6; заступник: Иван Карић; 5. Зелена Странка – Zelená Strana политичка странка словачке националне мањине; скраћени назив: ЗЕС-ZES; датум оснивања: 09. 08. 2014. године; седиште: Нови Сад, Католичка порта 2; заступник: Горан Чабради.

ПАРТИЈЕ ЗЕЛЕНИХ КРОЗ ИЗБОРЕ 1990–2020

На председничким изборима који су одржани 1990. године, Зелена странка је имала свог кандидата за председника Србије - био је то Јовановић Драган који је у конкуренцији 32 кандидата освојио 22.458 гласова, односно 0.45% (Republička izborna komisija [RIK] 1990a). Зелене опције никада након тога нису имале самосталног кандидата на председничким изборима а до сада је одржано осам пута гласање за председника Србије почевши од 1992. године, закључно са 2017. Међутим, имале су кандидата у оквиру коалиције. Први пут то се догодило на председничким изборима 2012. године када је Чедомир Јовановић био кандидат за председника испред коалиције Преокрет коју су чиниле, поред Зелене еколошке партије–зелени и Либерално демократска партија, Српски покрет обнове, Социјалдемократска унија, Богата Србија, Војвођанска партија, Демократска партија Санцака, Партија Бугара Србије. Кандидат ове коалиције, освојио је 196.668 гласова, односно, 5,03% (RIK 2012a). На следећим председничким изборима 2017. године, Александар Вучић био је кандидат једне широке коалиције партија и покрета,

међу којима је била и странка „Зелени Србије” (RIK 2017).

Када је реч о парламентарним изборима, на првим вишестраначким изборима у Србији који су одржани децембра 1990. године, Зелена странка се на изборном листићу нашла под редним бројем 14 (на овим изборима учествовале су 44 политичке странке) и освојила 32.007 гласова, односно, 0,63 %, што је значило да није освојила ниједан мандат (RIK 1990b). На следећим парламентарним изборима, међу 34 партије које су се нашле на бирачком листићу, била је и Нова зелена странка која је освојила 7.450 гласова, односно 0,2 %, па је можемо сместити у групу са још 25 партија које на тим изборима нису освојиле ниједан мандат (RIK 1992). Зелене опције нису учествовале у три наредна изборна циклуса за парламент (1993. године, 1997. године, 2000. године). Прво појављивање у 21. веку било је на изборима одржаним 2003. као део коалиције Одбрана и правда на челу са Вуком Обрадовићем и Боривојем Боровићем (чланице ове коалиције биле су Социјалдемократија, Народна странка правде, Странка радника и пензионера и Социјалдемократска партија зелених). Поменута коалиција је освојила 18.423 гласа и ниједан мандат (RIK 2003). Следи још један период када зелене опције нису учествовале на изборима – пропустиле су парламентарне изборе 2007. и 2008. године. Пред изборе 2007. године изгледало је да екологија може да постане изборна тема, томе је допринео случај загађења у Панчеву, и то је у том периоду највише експлоатисала Демократска странка. Било је и најава да ће изаћи на изборе са посебном листом и групом странака које се залажу за заштиту животне средине: Војвођанска зелена странка из Новог Сада, Шумадијска зелена странка из Краљева, Браничевска зелена странка из Костолца, Тимочка зелена странка из Бора, Нишавска зелена странка из Ниша, Јабланичка зелена странка из Лесковца, Београдска зелена странка (Milošević 2006) али се ова коалиција на крају, није појавила на парламентарним изборима 2007. године.

Почевши од 2012. године, странке зелене оријентације улазе у континуитет учествовања али и освајања одређеног броја мандата. На парламентарним изборима 2012. године, странка „Зелени Србије” била је на листи коју је предводила Демократска странка која је освојила 67 мандата док су „Зелени Србије” добили један мандат што формално

означава почетак парламентарног живота за партије Зелених у Србији (RIK 2012b). Парламентарни избори 2014. године су интересантни јер странка пред ове ванредне парламентарне изборе мења име у Нова демократска странка — Зелени и тада су већину чланова чинили бивши чланови Демократске странке који се нису слагали са вођењем ДС-а на челу са тадашњим председником Драганом Ђиласом. Ова странка била је прва на листи коју је предводио Борис Тадић - Нова демократска странка – Зелени, док су остале чланице коалиције биле Лига социјалдемократа Војводине, Заједно за Србију, Заједно за Војводину, ВМДК, Демократска левица Рома. Коалиција је освојила 204.767 гласова, 5,70 %, односно 18 мандата, при чему су Зелени који су се у међувремену одвојили, добили један мандат (RIK 2014). У јулу 2014. године долази до коначног разилажења тадашње нерегистроване Нове демократске странке и регистроване странке „Зелени Србије”, том приликом „Зелени Србије” враћају своје првобитно име.

На изборима 2016. године појавиле су се две странке зелених – „Зелени Србије” и Зелена странка, и не само да су се појавиле него су и обе ушле у парламент. Странка „Зелени Србије” била је на листи Социјалистичке партије Србије и Јединствене Србије док је Зелена странка наступила као мањинска партија. „Зелени Србије” освојили су два мандата у оквиру коалиције СПС-ЈС која је укупно добила 413.770 гласова, 10,95% и 29 мандата (RIK 2016a). Зелена странка је освојила 23.890 гласова што је 0,63% али пошто се ради о мањинској партији, добила је један мандат (RIK 2016b). У наредне четири године имали смо по први пут ситуацију да су две партије Зелених, које су заједно имале три мандата, биле присутне у српском парламенту.

Таква ситуација која је носила зрно наде да ће се улога Зелених партија променити у позитивном смеру, распршила се на последњим парламентарним изборима одржаним 2020. године будући да је само једна партија остала у парламенту. „Зелени Србије” су учествовали и на овим изборима као део коалиције Социјалистичке партије Србије и Јединствене Србије која је освојила 334.333 гласова, 10,38 %, односно 32 мандата, при чему је један мандат припао „Зеленима” (RIK 2020a). Зелена странка није наступила као мањинска партија већ као део коалиције Нек маске падну заједно са Новом странком и освојила 7.805 гласова

- 0,24 % и ниједан мандат с обзиром да је изборни цензус био постављен на 3% (RIK 2020b). Међу разлозима овог последњег неуспеха, председник Зелене странке Горан Чабради наводи да је доста лакше ући у парламент као мањинска странка између осталог и због тога што захтева много мање новца него што је 50.000 евра колико је потребно за странку на националном нивоу (Novi magazin 2020).

ЗАКЉУЧАК

У Савезној Републици Немачкој, Вили Брант (*Willy Brandt*) кандидат на изборима из Социјалдемократске партије укључио је заштиту животне средине у своју изборну платформу за канцелара 1969. године (Todorović Lazić 2019b, 105). Нешто касније, као канцелар, у октобру 1971. године, покренуо је званичну политику заштите животне средине иако је партија Зелених настала нешто касније тачније 1980. године (Lišanin 2010, 232). У поређењу са Немачком, али и осталим државама западне Европе и онима са скандинавског полуострва, Србија је у старту била у великом кашњењу. Кашњење се манифестовало двоструко: са једне стране, у непостојању партија Зелених што је било директна последица једнопартијског социјалистичког система СФРЈ док је са друге стране, кашњење присутно и у недовољно развијеној политици заштите животне средине која ни данас није достигла европске стандарде у овој области.

Прва Зелена странка у Србији је основана 1990. године и након тога може се рећи да је забележено „бујање” партија са зеленим предзнаком (26 партија таквог типа је било регистровано у Србији 2009. године). Данас се у Регистру политичких странака налази пет таквих партија. Последњих година сведоци смо промена на зеленој сцени јер су две партије успеле да дођу до српског Парламента, са једним или два мандата, у једном периоду, периоду између 2016. и 2020. године било је чак три посланика из партија Зелених. Међутим, иако је ово корак напред, ове партије немају реални утицај на формулисање и спровођење политике заштите животне средине.

Оно што партије Зелених ипак могу да чине, иако не учествују у власти, јесу мере и акције за које чак није неопходно ни формално организовање. То су апели на јавност,

покретање судских поступака против загађивача, чишћења природе, као и разне врсте протеста (Orlović 2015đ, 1120).

Мењање еколошке свести грађана Србије један је од главних предуслова за успешну политику заштите животне средине. Недостатак еколошке свести манифестује се како у броју дивљих депонија у чему Србија предњачи у Европи, тако и у незаинтересованости за учешће у процесу креирања прописа из домена политике заштите животне средине у складу са процедурама које европске Директиве прописују. Опште посматрано, проблем је у непостојању партиципативне политичке културе која је неопходна за промену политике заштите животне средине. Промена еколошке свести, заједно са развијањем партиципативне политичке културе, позитивно би утицала на политику заштите животне средине у Србији и представљала би први корак ка достизању европских еколошких стандарда.

РЕФЕРЕНЦЕ

- „Zeleni” Srbije Program. 2011. <http://zelenisrbije.org/wp-content/uploads/2011/06/Program-Zeleni-Srbije.pdf>.
- Beta. 2019. „Osnovana stranka slobode i pravde Dragana Đilasa.” 19. april 2019. <https://beta.rs/vesti/politika-vesti-srbija/109890-osnovana-stranka-slobode-i-pravde-dragana-djilasa>.
- Bubnjević, Slobodan. 2010. „Lepe želje i ekološka stvarnost.” *Vreme*, 17. jun: br. 1015.
- Energetski portal*. 2016. „Osnovan ujedinjeni zeleni front.” 31. oktobar 2016.
- Lišanin, Mladen. 2010. „Od pacifizma do militarizma: nemačka partija Zelenih” *Politička revija* 26 (4): 231–248. doi. org/10.22182/pr.2642010.12.
- Milić, Dimitrije. 2020. „Šta stoji iza uspeha Zelenih u Evropi?” *Talas*. <https://talas.rs/2020/06/05/sta-stoji-iza-uspeha-zelenih-u-evropi/>.
- Milošević, Milan. 2006. „Dvojci i kormilari.” *Vreme*, 7. decembar: br. 831.
- Ministarstvo za državnu upravu i lokalnu samoupravu Republike

- Srbije [MDULS]. 2010. Spisak brisanih političkih stranaka. Beograd: Ministarstvo za državnu upravu i lokalnu samoupravu Republike Srbije.
- Ministarstvo za državnu upravu i lokalnu samoupravu Republike Srbije [MDULS]. 2021. Registar političkih stranaka. Beograd: Ministarstvo za državnu upravu i lokalnu samoupravu Republike Srbije.
- Nadić, Darko, i Repak, Dragana. 2011. „Ekološka politika Srbije.” U *Javne politike Srbije*, ur. Podunavac, Milan, 107–133. Beograd: Heinrich Boll Stiftung.
- Nadić, Darko. 2004. *Partije zelenih u Evropi*. Beograd: Grafolik.
- Nadić, Darko. 2006. „Ideologija partija zelenih.” *Teme* 30 (3): 441–455.
- Nadić, Darko. 2012. „Značaj jačanja demokratskog i političkog kapaciteta u ekološkoj politici Srbije.” *Sociologija* 54 (1): 71–86. doi:10.2298/SOC1201071N.
- Novi magazin*. 2020. „Seča Srbije.” 27. avgust 2020.
- Orlović, Slobodan P. 2015. „O zelenim političkim strankama.” U *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, 49 (3): 1109–1125. doi:10.5937/zrpfns49-9849.
- Podunavac, Milan. 2011. *Javne politike Srbije*. Beograd: Heinrich Boll Stiftung.
- Republička izborna komisija [RIK]. 1990. Publikacija Republičkog zavoda za statistiku o rezultatima izbora za narodne poslanike Narodne skupštine održanih 1990. godine. Beograd: Republička izborna komisija.
- Republička izborna komisija [RIK]. 1990. Publikacija Republičkog zavoda za statistiku o rezultatima izbora za predsednika Republike održanih 1990. godine. Beograd: Republička izborna komisija.
- Republička izborna komisija [RIK]. 1992. Publikacija Republičkog zavoda za statistiku o rezultatima izbora za narodne poslanike Narodne skupštine održanih 1992. godine. Beograd: Republička izborna komisija.
- Republička izborna komisija [RIK]. 2003. Publikacija Republičkog zavoda za statistiku o rezultatima izbora za narodne poslanike Narodne skupštine održanih 2003. godine. Beograd: Republička izborna komisija.

- Republička izborna komisija [RIK]. 2012. Publikacija Republičkog zavoda za statistiku o rezultatima izbora za narodne poslanike Narodne skupštine održanih 2012. godine. Beograd: Republička izborna komisija.
- Republička izborna komisija [RIK]. 2012. Publikacija Republičkog zavoda za statistiku o rezultatima izbora za predsednika Republike održanih 2012. godine. Beograd: Republička izborna komisija.
- Republička izborna komisija [RIK]. 2014. Publikacija Republičkog zavoda za statistiku o rezultatima izbora za narodne poslanike Narodne skupštine održanih 2014. godine. Beograd: Republička izborna komisija.
- Republička izborna komisija [RIK]. 2016. Publikacija Republičkog zavoda za statistiku o rezultatima izbora za narodne poslanike Narodne skupštine održanih 2014. godine. Beograd: Republička izborna komisija.
- Republička izborna komisija [RIK]. 2017. Publikacija Republičkog zavoda za statistiku o rezultatima izbora za predsednika Republike održanih 2017. godine. Beograd: Republička izborna komisija.
- Republička izborna komisija [RIK]. 2020. Ukupni rezultati izbora za narodne poslanike Narodne skupštine, održanih 21. juna 2020. godine i ponovljenih na 234 biračka mesta 1. jula 2020. godine. Beograd: Republička izborna komisija.
- Stojanović, Boban. 2013. „Ekološke politike u programima političkih partija i predlozima javnih politika.” *Zeleni Srbije*. <http://zelenisrbije.org/wp-content/uploads/Boban-Stojanović-Ekološke-politike-u-programima-političkih-partija-i-predlozima-javnih-politika.pdf>.
- Todorović Lazić, Jelena. 2019. *Javne politike u Evropskoj uniji – osvrt na politiku zaštite životne sredine*. Beograd: Institut za političke studije.
- Zelena stranka Program. 2014. <https://www.zelenastranka.rs/dokumenti/program/>.

Jelena Todorovic Lazic*

Institute for Political Studies, Belgrade

THE ROLE OF GREEN PARTIES IN THE POLITICAL SYSTEM OF THE REPUBLIC OF SERBIA (1990-2020)

Resume

The first among Green parties in Serbia was founded in 1990, after their foundation we can notice something like “flourishing” of the Green parties because in 2009, 26 parties of this type were registered in Serbia. Today, we can find five such parties in the Register of political parties. In recent years, we have witnessed changes on the scene of Greens because two parties managed to reach the Serbian Parliament, by winning one or two mandates. The period that is the most successful for the Green parties in Serbia so far is the one between 2016 and 2020, when as many as three deputies representing the Green parties were registered in the Serbian Parliament. However, although this is a step forward, these parties have no real influence on the formulation and implementation of environmental policy in Serbia.

The Greens in Serbia have gone through the long path of division and transformation, we can notice that they don't differ much from other political parties that appeared and disappeared on the party scene of Serbia in the observed period (1990–2020). Unlike most developed EU countries, whose citizens have recognized long time ago the importance of environmental issues (this is reflected not only in the level of environmental awareness but also in the number of mandates that Green parties win regularly in the national elections), this is unfortunately not the case in Serbia. The number of Greens is constantly growing in national Parliaments across European Union countries, but also the number of their deputies in the European Parliament has increased recently (in the 2019 European Parliament elections, the Green Party coalition won 68 seats, 20 seats more than in 2014).

Changing the environmental awareness of Serbian citizens is one of the main preconditions for a successful environmental policy. The lack of environmental awareness is manifested both

---

* E-mail address: jelena.todoroviclazic@ips.ac.rs.

in the number of illegal landfills in which Serbia leads in Europe, and also, in the lack of interest in participating in the process of creating environmental regulations in accordance with the procedures prescribed by EU Directives. In general, the problem is the lack of a participatory political culture that is necessary to change environmental policy. The change in environmental awareness, together with the development of a participatory political culture, would have a positive impact on Serbia's environmental policy.

Keywords: Green Party, Serbia, environmental protection, elections, European Union

---

* Овај рад је примљен 1. марта 2021. године, а прихваћен на састанку Редакције 19. маја 2021. године.